

77 *přivinu se připojil se* – 82 *třiesla třísla*, slabiny, část těla mezi břichem a stehnem
86 *z vojsky z vojska*, z šiku; *zavrh za se* přehodiv – 88 *vzem vzav*; *moci síly* – 89 *pobuode*
bodl – 90 *Odemon* míněn snad Memnón, který napadl Achilla, aby pomstil smrt Hektorovu,
ale byl od něho rovněž zabit – 92 *na pavěze* na štítě – 95 *vypraviti* vypověděti

TKADLEČEK

Staročeská beletrie dosáhla uměleckého vyvrcholení v Tkadlečkovi; tak nazýváme podle hlavního hrdiny dialogický spor mezi žalobcem – Tkadlečkem a zosobněným Neštěstím, které žalobce připravilo o milou. Dílo je nepochybně myšleno alegoricky; v námetu i v obou hlavních postavách třeba spatřovat symboly, jichž nedovedeme jednoznačně vyložit, protože patrně nejsou ani jednoznačně myšleny. Ze sporu, začatého pro ztracenou milou, rozvine se mezi žalobcem, jež lze chápati jako představitele citové složky člověka, a Neštěstím, zosobňujícím rozum, obšírná disputatione o otázce, zda může člověk svobodně určovat svůj osud a do jaké míry je přitom omezen vůlí boží. Spor se končí zřejmě vítězstvím Neštěstí, na jehož poslední řeč nedovede Tkadleček již odpovědět, snad i proto, že jeho citové vzrušení utichlo.

Podnět a částečně i vzor k sepsání skladby dala neznámému autoru německá skladba Ackermann aus Böhmen, líčící soudní spor Rolníka – píše proti Smrti, jež mu odňala manželku. Změna základní situace dává však českému sporu daleko širší rámec, neboť žalobce se tu vzpírá proti všemu, co brání člověku utvářeti život podle své vlastní vůle. Od německé skladby liší se Tkadleček i způsobem, jakým se pokouší řešit daný problém použitím vědeckých důvodů v oné době platných, to jest užitím vhodných citátů z Písma a starších spisovatelů církevních i starověkých. Používá k tomu aparátu soudobé scholastiky, ale také prostředků praktické theologie, jak ji představuje zejména kazatelství; z kazatelského materiálu přebírá přímo některé motivy, užívá shodně s ním také „příkladů drobných“ a anekdot s mravoučným zaměřením.

Jako ukázkou uvádíme kapitulu 11. a 14. Kapitola 11. je zajímavá použitím přísloví i jiných lidových prvků (jméno Veles), slohově partií o sirobě. Kapitola 14. zaujme užitím barevné symboliky (str. 575), popisem obrazu Neštěstí, jakož i nahromaděním různých metafor pro opis slova Neštěstí; zároveň ukáže způsob užívání citátů a odkazů, které však není třeba hledat přímo v původních dílech, nýbrž často v různých středověkých sbírkách příběhů a citátů (takovým zdrojem pro autora Tkadlečka bylo především dílo Valtera Burleye *De vita et moribus philosophorum* – O životě a mravech filosofů).

TEĎ ŽALOBNÍK MLUVÍ K NEŠTĚSTÍ A JE ZASE HANIE

a praví, že nenie na něm a v něm nic dobrého, aniž se na něm kto co dobrého dočká. A že pro ně jest rozličně v sirobu poddán a že by je rád haněl, ale pro rozličnú věc jeho haněti nesmie. Avšak proto vždy Žalobník lkáti, truchleti a smútiťi se chce pro svú chot a tej s myslí spustiťi nemieni.

- 5 Po ztrátě posmievanie častokrát člověk mievá. Cizie hoře mnohými časy lidem smiech bývá, jakož sem já již došel od tebe, nešťastné Neštěstie, i mně se to již od tebe nešťastnému a přesmutnému Tkadlečku děje. Toť znaji i čiji, úplně tomu rozoměji. Nebos samo dřieve pravilo a nad hlas si to dřieve vyznávalo, že má přeutešená, má převýborná topička jest rozličnými dary, a tož šťastnými a pře-
10 vybranými obdařena; a vice, nežli kterého člověka přirozenie mieti může, měla

jest. Neb ty všeckny dary, ješto jest je měla od Štěstie, že netoliko je měla od sa-
mého Štěstie, ale že jich od samého svrchnieho stvořitele zvláštne ščedře dosiehla.
A netoliko těmi dobrými obyčejmi byla obdařena, ale i postavu spanilú, sličnú
vzrůstem, i šlechtu jie dal sám ten, ješto ji k těm jejím obyčejóm zvolil, a mnoho
15 předobrého, libého a poctivého, ješto jest mílo a nelěň slyšeti a pílne poslúchati,
že kdy buoh dal jednomu člověku toliko znamenitých, dobrých, zdařilých darów.
A již jako posmievaie se mně pravíš, že má zmlitká, má utěšená, předobrá topička,
má zmlitká nětička nic jinak nenie, jedno jakožto jiná obecná panna neb paní.
A netoliko to, ale že takýchž bych mnoho panen a paní jinde nalezl, kdež bych se
20 koli obrátil. Ach, Neštěstie, na tě, na přezlé, hanebné, nestydlivé Neštěstie, žeť
nesmiem láti, žeť nesmiem přimlúvati pro tvú řeč, ješto jí jako rak zpět a opak
ležeš! Než snad tomu buoh chce, aby ty svú vuoli se mnú mělo. A jistě dosti jí
máš. Avšak jakžkoli chytře na mnohých kusiech odmlúváš, ačť sem tu málo býval,
ješto bych se múdrostem a smyslu byl mohl naučiti, však tak hlúp nejsem, bych
25 nevěděl, proč kráva chodí před pastuchú, aneb kam pěnice noseš sedá,
aniž sem tak sprostného smysla, bych tomu nerozuměl, proč lev jda ocasem šlépěje
své, kdežto stúpil, rozmetuje sem i tam. Než tvé namlúvanie a tvé kakés rozličné
rozprávky s rozličnými dówody a s kakými příklady nejsou od tebe s pravú věrú,
aniž v těch ve všech pravdu pravíš, než jedno aby mě umlúvilo a svú pěknú řečí
30 to přivedlo, abych mlčel a tobě nepřimlúval a tě nehaněl ani na tě volal. Ha, ha,
Neštěstie, neumluvíš mě v to, bychť povolil svým rozomem tobě k líbosti a činil se
nerozoměje! Nezklamáš mě, nenaveđeš mě na svóje šlak, nepřivedeš mě na dětinskú
cestu, bych já mněl, co mi pravíš, by to vše pravda byla. Slyš příslovie múdrych,
dobrých lidí, jenž mluvie skrytě řkúce: Jižť jsou ščencóm zubi dorostli, jižť ščekají
35 jako jiní psi. – Totžť věz, ačť sem dřieve nevěděl, žeš nedobře učinilo nade mnú,
ale jižť věz, žeť sú mi zubi dorostli, totžť žeť mám smysl a rozomiemť jako jiný člo-
věk; jižť se obracuji jako jiní psi – věz, coť miením; jižť se nedám strašiti, jako
jiný který pes, jižť to na mě věz; jižť také kúsaji jako jiní psi, to jižť shledáváš, jižť
kosti hlozi jako jiní psi, to samo čiti móžeš; jižť lidi straši jako jiní psi. Toť tobě
40 pravím: Neohladiš mne, neokojiš mě proto, že mě „dobrým“ nazýváš „Tkadlečku,“
neumluvíš mě jižť, bych pro tvú řeč chcel mlčeti, ni svú dobrou řečí ni svú pochlebnú
řečí ni svú falešnú, sladkú řečí. Jáť chci mluviti a praviti, i pravím to všady, a to
dobře slyšíš, žeš ty to zlé a hanebné i mrzuté Neštěstie, ještoš mě méj převybrané,
mé přezmlitké, mé přeutěšené topičky zbavilo a ji ode mne nestydlivé a směle
45 odlúčilo! Ty jsi to Neštěstie, ještoš ze mne, člověka živého, stien a malovance
učinilo! Tys to zlé a nemilé Neštěstie, ještoš ze mne, z božieho stvořenie, potvoru
učinilo! Tys to Neštěstie, ještoť sem se tebe dávno lekal i v svých piesních sem se
tebe ustýdal. Jáť se tomu divím, kýť jest črt na mě poslal. Ja, kýť jest črt moc nade
mnú dal. Jáť, kýť jest črt aneb ký veles aneb ký zmek tě proti mně vzbudil a navedl!
50 Jáť se tomu divím, co tiem mieniš. Věřímť toho svému stvořiteli, žeť jest tobě jej
moci nedal, aniž toho nádvorstvie od něho máš, anis toho kterým kusem hodno.
Než ty tak pravíš, žeť tě buoh k tomu vydal a k tomu zvolil. Jáť neviem toho, než

toť já viem pohŕiechu, žes mĕ zbavilo mé útechy i mé všie radosti i mého všeho
dobrého veselé, a mĕ již, jako k dědinĕ, věčnému smutku otdalo a ve dcky vložilo
55 a mĕ v smutném rejstru všech teskností do smrti napsalo.

Ej, toť jest již teprv a opravdu svár mezi mnú a mezi mú přezmilítkú a pře-
najmilejší! Toť jest již křik nade všechny sváry a křiky! Ach, toť již slóve svár a pra-
vé rozhněvání, ještoť se zase u mír níkda nevrátie! Ach, žeť sem to kdy zvědĕl,
co jest hnĕv mezi dvěma milýma človĕky! Ach, ach a vždy ach, a vše na tě, zlé,
60 hanebné Nešťĕstie! Ach, zlé Nešťĕstie, jižť jest přeč s tiem zlým hnĕvem má vše
radost i s mú mladostí dŕieve času! I k čemu sem já živ déle i čemu se já těšiti
mám, čemu se již radovati mám, kam se již v svú největší potřebu utéci mám?
I co já již milovati budu, i co milovati mám, ano mĕ již vše mine? I čemu se již
těšiti budu, čím již vesel a utĕšen bývati budu, když nic milovati nebudu, pro něžto
65 mi všechno jiné mílo bylo? Malá má radost bývati bude, poňavadž malá při mnĕ milost
bude. Ej, hanebné, zlé Nešťĕstie, kam již vieru obrátím, ješto sem ji jmĕl ve všie
počestnej milosti k tej svéj utĕšeněj? Zda mi ji obrátiti velíš k těm, ješto se mi-
lostí chlubie, ješto o věrné a počestné milosti nic věděti neumĕjí, k těm oplzlým
a blekotným a chlubným pannám a paniem? I k čemus to přičinilo, hanebné, zlé,
70 falešné Nešťĕstie? Ach, ach, nastojte, a vždy běda na tě! Prečť jest již mé všechno
okrášlenie, svěcké znamenité zbožie! Ej, Nešťĕstie, k komuž já již mám na radu
choditi v svých nechutných pótkách, komu svého nedostatku túžiti v svém teskli-
vém zamúcení? Již nemám své nehody komu túžiti, když mĕ co proti mysli potká
anebo od kohokolivĕk, než tobĕ samému a na tě samého, ty zlé a nelibé a nemilé
75 Nešťĕstie, jehož odtuchy žádné nečakám. Ach, ach a vždy ach! Jaké mĕ tesknosti
obklíčily, jaká mĕ žalost svázala, jaká mĕ siroba sobĕ podmanila, jaké mĕ túhy a viece
nežli túhy podjaly i ode dne ke dni a od hodiny k hodinĕ smutně podjímaji, že
jim od počátka do prostředku a od prostředku konce neviem! Jižť sem právě dŕieve
času jako mladé dietĕ od mateře odlúčen, jako kotĕ nedorostlé od mlĕka odstrčen.
80 Jako oslátko nedošlé k své síle před časem ku práci jest připuzeno a poddáno, též
já, zlé Nešťĕstie, dŕieve času u mých mladých letech tobĕ sem poddán a tebu již
jako oddán, a vždyť já neviem kým, aneb proč aneb od koho.

Ach, ach, Nešťĕstie, ach, ach, Nešťĕstie, by ty se asa bylo miesto ženy Lotovy
v onu sochu solnú obrátilo, snad by tebe bylo potad konec! Nebs ty to Nešťĕstie,
85 to zlé a hanebné Nešťĕstie a vždy Nešťĕstie, ještos ze mne viece nežli vdovce,
viece nežli sirotka, viece nežli ztracence učinilo. Vdovec každý, když útechy své
pozbude a ji ztratí, vida to, že to již jinak býti nemóž a že se chot jeho vrátiti ne-
móž, ten jie opyče a jie jako pozapomene, ač ne věčně, ale druhdy. Ale mnĕ kterak
jest méj zmilítke, méj převýborné, méj předrahé topičky opykati, ana ještĕ jest
90 žíva, ana ještĕ jest zdráva, ana ještĕ jest v najlepši sílu, ana ještĕ v největšie krato-
chvíli, ač ne mnĕ, ale jinému? A tiem většie hoře a smutek a tesknost! Též sirotka
někto, dobrý človĕk, jej asa někdy pro buoh odchová, vychová, až k letóm jej přivede:
mĕ žádný za sirotka přijieti nechce! Též opĕť ztracence a vypověděného někdy král,
knieže neb pán milost svú jemu dá a jej zase na milost vezme, anebo jinému se pánu

95 přikáže, ješto jest jíst sebu bez bázni. Ale já nebožčík z těch všech kusův žádně cesty
nemám, jízto bych došel k méj radosti, k méj útěše, k mému odušení a k mému
všemu vnitřnímu utěšení a k mému srdečnému veselí. Všichni lidé v mých letech
i v starších z jednoho veselé jdú v druhé, z jednéj kratochvíle k druhé, ve všie
100 svobodnosti vesele přebývají, ve všem veselí se nade všechem smutek zapálí;
ale já již stojím jako osel podrobený a hlúpý pod břemenem v blatném a hlubokém
údolí, nahoru sobě pomoci nemohu.

Ach, mé přesmutné vzpomínanie méj útěchy! Ach a vždy ach! Kolikrát sobě
pomyslím slovo ono: Kto mi dá peříe jako holubu, abych vzletěl a odpočinul?
Ale všadyť sebu sem i tam točím; pokoje hledaje, toho dojítí nemohu. Tož sem
105 již na sobě shledal ono slovo prorokovo: Ve všech věcech sem pokoje hledal, ale
ve všech věcech došel sem práce a bolesti. Jižť sem pohřiechu pohostinu všady,
kadyžť se obráci. Tesknost, práce a žalost, tať mě sobě má, jakž chce, svoboden-
stvie žádného nemám, dušno mi všady, oddechnutí volně nesmiem, častokrát
vzdychati muši, vzdechna i vzpláči, vzpláče přestati nemohu a přestati nemoha
110 mám posmieanie od lehkých a utrhavých zlých lidí. Siroba, ta mě již pravú mocí
v kút tiskne, siroba, ta mě po neznámosti vodí, siroba, ta mě od známosti odvozuje,
siroba, tať mnú již zřetedlně vládne, siroba, tať se již po domácku u mne shniezdí-
la, siroba, tať mi nedá na ničem rozpránie, siroba, tať již a s studem s hanebným
o mísu sázie, siroba, ta ze mne své posměchy činí, siroba, tať mě všemi svými
115 zamúcenými časy dařila, siroba, tať mi jako svému vlastníemu mocně na vše strany
rozkazuje, siroba, tať mě již z země vyžene, z méj přirozené vlasti hanebně vypudí,
z mého dědičstvie, jímž bych sobě k starosti byl pomohl, vyvede, odvede, vzdálí
i odstrčí. Všeho opustě, všeho dobrého ostana, všeho nechaje, muši sirobě folko-
vati, jejím rozkázáním vždy pohostinu se tlúci. Nikdiež ani doma nenie, den ode
120 dne se túlám, žádný mne nepřivíne; dřieve času dědek a starček ze mne bude.
Hory vysoké pro sirobu ohlédati muši, doly hluboké oplaziti budu musiti pro ne-
lítostivú sirobu, vody prudké přebřesti, mosty nepevné přejíti, lesy temné, púště
neobyčejné, vlasti neznámé, lidi nejisté, vše pro sirobu a v sirobě pro tě, Nešťestie,
shlédati a opatřiti musím. Přátel svých, tak rozených jako prací a rozomem doby-
125 tých, jenž sobě více než přirozené přátely sem vždycky vážil, těch ustúpiti musím,
těch se jako pro pravú sirobu pokryti muši – a vše tebu, Nešťestie hanebné, mrzké,
zlé a nelibé a nemilé!

Ej, ej, Nešťestie, ej, hanebné, nelibé a škodlivé Nešťestie! I kdy ty mi to nahra-
díš, aneb čím ty mi to nahradíš, aneb co jest toho, ješto by ty mi tiem nahraditi
130 mohlo, a ty ničím dobrým obdařeno nejsi, jedno protivností, nechutí, smutkem,
biedú, pláčem a tiem, aby lidi smucovalo? I kak jest to, Nešťestie, žes k tomu bied-
nému úřadu vysazeno a k tomu vydáno? Nedarmoť jest přezděno Nešťestie, totižto
Nečasie: nic časem nejednáš, nic chvíli toho nehledáš. A ty poně nemáš při sobě
135 žádného dobrého, žádného nemáš slitovanie, žádného milosrdenstvie, žádné dobroty,
žádného přirozeného dobrého skutku. Ty jsi jestřáb a jako krahujec a jako totižto
ptáci, ješto jedno chvácením jsú žívi. Ti jsú asa lidem na něčem hodě svým chváta-

ním a svým násilím. Ty jsi jako vlk a jako rys, jako lev, jako nedvěd neb jako ta-
 kéžto zvierie nestydlivé a nebojacie a nestrašlivé: k ľudskej škodě bez hanby vše
 140 činiš, čož činiš. Vlk, rys, nedvěd a rozličných takýchto zvířat bytie asa se někdy
 hodie k něčemu nebo jich člověk asa druhdy a někdy požívá něčím, neb někdy asa
 koží, masem, srstí požíve. Tebe nikdy ničím člověk nepožívá, jedno smutkem, plá-
 čem, rozličnú teskností a mnohým jiným zamúčením, ješto to všady pohřiechu
 na světě vedeš a jednáš. A ty jsi ukrutnější nežli Nero, římský král, a ty si horší
 nežli kat, a ty si falešnější nežli črt, ty si pak nelítostivější nežli který zúfalec. A ty
 145 snad jedno přivyklo tomu a jiného nemáš za utěšenie, jedno se smieti, když na tě
 kto pláče, když na tě kto úpie, když na tě kto lká a křičí. Znamenám já toho pohřie-
 chu, ač nerad, žeť se člověk na tobě nic dobrého nedochová. Nedarmoť říekají
 lidé: Stalo mi se, po neštěstí, veliká škoda! Než chcít tobě to řeci a ty, Neštěstie,
 slyš! Tú dobrotú, ješto ji k lidem a ke všemu božímu stvoření máš, též děkované
 150 zase mieváš ode všeho. Jáť všecko přezřieti musím a mlčeti musím a tě tak, jakož
 bych rád haněl, haněti nesmiem. A viem, proč hanebně mluviti nesmiem. Nicť
 bych se tebe na tom nebál, než toběť se dostává tej, ještoť se já jie ustýdám, a tož
 tej, ještoť veliký diel světa pod sebu má a více čaká, a ta jest mnohých lidí i méj
 země koruna světská, svrchnie a mocná pani a vladařka mnoho dobrého i mne
 155 samého. A to netoliko ty jí, ale ona tebe sama více jest mocna.

Avšak jakž jest koli, na těť volati chci a toho nenechám pro žádnú věc. By ty
 ještě chytřejie se mnú, a toho řečí svú ľstivú a sladkú, zacházelo, jáť vždy volati
 chci na tě, neboť jich mnoho dobrých vie, žeť mám oč mluviti, proč volati, z čeho
 lkáti a plakati. A o to, oč já mluvím, očť já křičím, očť já pláči a vzdýchaji, tebet se,
 160 Neštěstie, nic neleám, tebet já nic netbám, poňavadž sem se již lidí ostyděl, tebet
 se pak nadto báti nechci. Núze konce nemá a zda již núze nenie, a já vešken již
 jsa zdráv a bez nedostatku na svém jinošském těle i vadnu, vnitř schnu i vešken
 mjíiem, zvěhlasiti sobě v ničem nemohu, bych sobě v čem odolati mohl, by mi
 svět žáden byl. Vše, což k světské kratochvíli se mne chopí, to mi se jedem zdá,
 165 jieti se mne nechce, i já se toho jieti lekám. I jaká radost mně býti může, poňavadž
 vida i nevizi, maje i nemám, jsa jako bych nebyl! Vše mi se stien a obluda zdá bez
 tej, jíž mé srdéčko z kořen jejie bylo. Ej, ej, Neštěstie, pfi, Neštěstie! Stvořiteli
 svému úfám, že mi to odpustí, na tě, na zlé, na nemilé, na hanebné, na falešné,
 na nelibé, na ukrutné Neštěstie volati, křičeti, lkáti, plakati, šaty na sobě trhati,
 170 hněvy sebu o zemi býti, na tě plvati, tobě cíbky dávatí, na tě se šklebiti, na tě jazyk
 vyplaziti, na tě volati rozličnú řečí. Ach na tě, vej, pfuj, zlé Neštěstie! Zimnice tě
 ztluc, súchotiny tě zasušte, mrtvice tě nemilostivě posedni!

3 smútiť se rmoutiti se – 6 smiech bývá k smíchu bývá – 7 čiji cítím, pocituji – 8 nad hlas
 hlasitě – 14 šľehta urozenost – 15 jest nelěň není líno – 17 zmilitká milá – 18 nětička to-
 pička – 21 nesmiem neodvažuji se; přimlúvati domlouvati; opak naopak, obráčeně – 27 na-
 mlúvavie domlouvání – 32 šľak stopa, šľepěj – 33 bych mněl abych se domníval – 34 ščencóm
 štěňatúm – 39 hlozi hlodám; straši straším – 40 neohladiš neuchlácholiš; neokojiš neupokojiš
 – 45 malovanec obraz – 48 ustýdal se ostýchal se; ja (a 49 jať) věru, ano – 49 veles jměno
 boha; zmek čert, ďábel – 51 nádvorstvie moc nade dvorem – 54 dcky desky – 55 rejstr rejstřík

57 *křik* hádka; *ach* běda – 59 *vše na tě ty* jsi všim vinno – 61 *dřieve času* předčasně – 65 *milost láska* – 69 *blekotný žvanivý*; *přičinilo způsobilo* – 72 *potka* příhoda; *túžiti* nařfkati, stěžovati si – 75 *odtucha* potěšení, úleva – 77 *podjaly, podjímaji* zachvátily, zachvacují

83 *asa* aspoň; *ženy Lotovy* Gen. 19,26 – 84 *socha sloup* – 86 *ztracenec vyhnanec* – 88 *opyče* (k *opykati*) oželi; *druhdy* občas – 93 *přijieti* přijmouti – 95 *kus* případ – 99 *svobodnost* svoboda; *přebývaji* žijí; *zapáli se* nadchnou se – 100 *blatný* blátivý, bahnitý

103 *kto mi dá peňe...* Ž. 54,7 – 105 *Ve všech věcech...* Ezech. 7,25 – 106 *sem pohostinu* jsem, žiji jako v cizině – 107 *obráci se* obrátím se; *svobodenstvie* svoboda, oddech – 110 *posmienie* posměch; *utrhavý* utrhačný – 111 *odvozuje* odvádí – 112 *shniezdila se* usadila se – 113 *rozpránie dáti* povolit, dáti vůli – 117 *k starosti* k starobě – 118 *ostana* zanechav; *folkovati* (něm. *folgen*) následovati – 120 *starček* stařeček – 121 *ohlédati* shlédnouti, prohlédnouti; *oplaziti* proléztí – 122 *přebřesti* přebrodití – 123 *vlast krajina* – 124 *opatřiti* shlédnouti – 126 *pokryti se* skrýti se

131 *smucovalo* zarmucovalo – 133 *Nečasie* nečas, nepohoda; *poně* snad, tuším – 136 *chvácentím* uchvácením; *jsú hodě* jsou k užitku; *chvátaním* uchvacováním – 138 *nestrašlivý* nebojácný – 139 *asa* aspoň – 140 *poživá* užívá – 141 *požive* užije – 144 *zúfalec* opovázlivec, zlý člověk – 145 *smieti se* smáti se – 146 *znamenám* vidím, pozoruji – 147 *nedochová se* nedosáhne – 151 *hanebně* hanlivě – 152 *ustýdám se* je stydím se před ní

160 *ostyděl sem* se přestal jsem se stydětí – 163 *zvěhlasiti* umoudřiti – 165 *jieti* jmouti – 166 *nevizi* nevidím; *obluda* klamný zjev, přelud – 167 *z kořen* ze základů, zcela – 170 *plvati* plivati; *cibky* dávatí posmívati se

TEĎ NEŠTĚSTIE VYPRAVUJE V PODOBENSTVÍ ŽALOBNÍKOVI,

co jest ono a odkad jest a které postavy a co jest jeho moc a kde se jest vzalo a odkad jest pošlo, a které Římené někdy Neštěstie vypravovali aneb kterék mu postavu byli dali.

- Častokrát lidé sobě v obyčej vezmú, že to chválé, ješto jest zlé a k ničemuž se
5 druhdy nechýlí k dobrému, a to, což jest častokrát zlé, to oni jmenují dobré. A to nebývá od lidí rozomných, aniž to činie lidé smyslní, než lidé nerozomní a ješto jsou mysli vrtkéj. Toť jsou též učinili Židé, jenž byli na púšti, kdy byli poddáni v si-
10 robu; miesto tej siroby krmil je buoh chlebem nebeským, totižto mannú, však toho vděčni nebyli, než vždy reptali a odmľúvali túžiece po své zemi, v niežto maso s cibulí a s pórem a s česenkem sediece nad hrnci jedli, takže, což bylo dobré, to jsou
15 hyzdili, a to, což bylo mrzuté a zlé, to sú oni chválili a po tom vždy túžili. Ty, Tka-dlečku, právě též činíš: v sobě sám vždy repceš a toho zevnitř tajiti nemůžeš, než neuměje toho reptanie, jenž je máš na srdci, jinak přikryti, nábožnú svú řečí to přivěsti chceš, ať by lidé mněli, byť se tobě stala křivda. Neb někakú pokorú
20 zevnitřní a kakúsi postavú tichú se ukazuješ a k bohu, jakoť by píle bylo, voláš žádaje tělesné a minuté věci, a jsa obdařen dobrým smyslem a rozomem tiem, že věděti můžeš, co jest to, po němž túžíš, a pro něžto chceš zbyti toho dobrého, jenž proti tej marnosti veliký rozdiel. Chválíš česnek a chválíš cibuli, chválíš pór smrdutý, a mannú, nebeským darem, hrdáš, jenž v sobě má všech jiných krmí
25 vóni rozkošnú. Ej, neslušie to na múdrého, neslušie to na rozomného takáž řeč! Styď se asa toho dobrého mudrce, jemuž jmě Pytagoras, tenť praví: Múdrý člo-

věk, tenť nešetří bohu se líbiti řeči pěknú, než skutky dobrými. Ej, žet tě pohan má přemluviti rozomem a zvláště tiem, ješto k bohu slušie, an viery nevěděli!

Buď to pak, žet by bylo píle volati k bohu kterú řeči (jehožto nevieme, oč
25 voláš, leč o tu a pro svú tu jistú, ještos ji sobě zvolil za utěšenú jako Židé cibuli a česnek), ještě by uslyšen nebyl v své prosbě tak brzo, jakož by sám chcel aneb mněl. A neboť jest učený člověk svatý Augustin proti tobě a řka: Ty člověče, ješto se bohu modlíš, věz zacelo a bez pochybenie to měj ode mne: Ač co v své modlitbě tělesného aneb co světského žádáš anebo co marného prosíš, uslyšen
30 nebudeš. Ač pak co podobného prosíš od boha a žádáš s pravú věrú, ne ihned tě buoh druhdy uslyší k tvé prosbě. Sámť on skrze Jeremiášě proroka praví a řka: Lid můj obrátil ke mně zadní stranu, a ne tvář, a v času protivném volá ke mně a řka: Pane, povstaň a zprošč nás! Ale strach nás zajisté, Tkadlečku, byť těm nebylo řečeno, jakož bylo řečeno oněmno nemúdrým pěti pannám: Zajisté, neviem vás.
35 Neb týž svatý Augustin praví, že častokrát buoh člověka v jeho smutné prosbě, v truchlé modlitbě neuslyší hned ani slyšeti tbá, jenž byv v rozkoši tělesné a v pokoji, bez nedostatkov, bez protivenstvie, božieho kázanie a přikázanie netbal činiti.

Opět pravíš na ny, že smy velmi zlé a velmi hanebné, mrzuté a velmi škodlivé. Nenieť to nám dívno od tebe, poňadž Židé, majíce všechnu rozkoš a všechnu vuoni
40 v manně, jí hrdali, ty pak nadto hrdati móžeš tresktánie naše, jenž se tobě hořko zdá a zlé a nelibé. Avšak jístě tebeť se to všechno dotýká a na tět se to chýlí, coť sme pravili tobě o Židiech. A velmiť se bojíme za tě, byť se nad tebú neskonalo ono, o němž praví prorok Izaiáš v pátém rozdielu, sjednávaje se s svatým Janem, miláčkem božím, a řka: Vé, vé, totiž běda vám, ješto jmenujete zlé dobré a dobré
45 jmenujete zlé. Vé, totižto běda těm a běda všem těm, jenž usty svými hřešie, neb jed ďábelský jest v ustech jich. Ó Tkadlečku, že se toho nelekáš!

Než toho již nynie nechajíce, nebť to vieme, že toho netbáš, však o jiném mlčeti nechcem. Než věz, žet se dívíme tomu, co tiem mieniš s své řeči, že dřieve na po-
čátku našeho sváru vše si nás jmenoval Nešťěstím, jakož sme jím, a v tom si se nás
50 dosti nahaněl, jako by nás velmi svědom byl, a teď nás tiežeš, kto sme my, co sme my a odkad sme my a kteraká jest naše moc. Činiš právě jako činie zlí lékaři a neučeni, jenž neplně zvědúc nemoc člověčí anižto jeho nedostatek, i dávají lidem lékař-
stvie, traňky, syropy a jiné věci, a když ho dlúho hojie, teprv tieže nemocného, kde bolí a co jemu škodí, kde mu najtiež. Ty se nás již nahaněv, coť se zdálo, i chceš
55 teprv, bychom pravili, kto sme my, co sme my, odkad sme my a kteraké sme my postavy a kteraká jest moc naše. Velice nám v tom přimlúváš, velmi nás v tom hanieš, neslychaně a nestydlivě nám přimlúváš a vždy pravíš, že smy velmi zlé a velmi škodlivé. Avšakť sme tě dřieve častokrát zpravili, že to vše, což sme učinili nad tebú, žet sme to viece pro tvé dobré učinili nežli pro tvé zlé. Ty by nás s právem měl
60 mieti viece v čest nežli nám přimlúváš, a nadto nám viece děkovati nežli láti. Avšak poňadž nás ještě nikdiež tak pílne netázal, co sme my aneb kto sme my a odkad sme my, chcemť tobě již pověděti, ne pro tvú prosbu, jenž jie nic nešetříme, ani pro tvé hrózy, jenž nám jako vietr jsú, ani pro tvé volánie, jenž se lidé jemu smějí,

ani pro který stav tvój, jenž sám nevieš jeho, než z úradu nášeho, jenž jest nám po-
65 ručen, v němžto se každému živému dáti máme znáti, tiemť kusem se tobě znáti
dáme a ohlásiti chcem.

A již slyš: Myť sme posel božie ruky, ke všem protivným kusuom brzky
jednatel. Myť jsme bič ohbitý a hólka a kyjík všeho stvoření stvořitele. Myť sme
senosečec tupú a pilkovanú kosú všech luk, všech trávníkův, tak zavadlýh, jakožto
70 mladistvýh. Naše poselstvie, jenž je dějem, nikda darmo nenie. Myť sme bičik,
jehož švih prudce mrščí a po něm velmi svědí, jehož žádného časem neminem.
Myť sme ta hólka, ještoť se o žádného nikda nepřerazí a o žádného se nikdy neohne
ani se zlámá, avšak žádný se jí ujistiti nemóz; kto se jí podepře, žádnému shola
za nic neslibujem. Myť sme ten senosečec, jehožto kosa jest pilkovaná sem i tam,
75 avšak se nikdy více nezdupí ni kamenem tvrdé mysli ni měkkú hrudú dobré řeči
ni pieskem mnoho smyslův ni kořením travným mnoho chytrostí. Myť sme rataj
a zahradník rozličných ščepův a mistr všech řemesel všech lidí: jedny v druhé
jednámy, jedny z druhých přesazujem. Myť činíme jako ty, Tkadlečku, činíš: naše
brdo ke všem lidem připraveno jest. Všechno, což jest na světě, to my svú mocí
80 snošujem a zosnujem. Žádných podstat nepotřebujem. Nic se na tenkú priezi
netiežem, nic se na barvy neptámy. Tak bielá jako černá, tak nám černá jako blan-
kytná, tak nám zelená jako šerá, tak nám žlutá jako plavá. Nic sobě i lidí jedné
barvy jako druhé nevážímy, anebo což se znamenajie jich okrášlení. Když s nie mo-
cí svého protivienstvie sečem, tuť my nic neminem, nač se oddáme. Tu fiola své
85 moci před námi neskryje svú rozkošnú barvú všie ustavičnosti. Tuť lilium krású
svú a bělostí před námi neuteče svú dobrú nádejí. Tu ruože červená svú šarlatnú
barvú v hořící milosti nám se neopne. Tuť dětelík ni břectan ni chvojka ni barvínek,
jenž jest všie počaté milosti vuodce, nám se neskryje. Tuť ruože polská svú bru-
nátnú barvú všeho tajenstvie utéci se nás nemuož. Tuť vymyšlená a krađená barva
90 šerá z mnohých složená svú vysokú myslí nad se nám se nevyzdvihuje. Tuť blan-
kytný charpený neboli čakankový květ svú zlú nádejí nebli svú dokonalostí nám
se neprotiví. Tuť také pléška svú miezhú, svú žlutú barvú, jenž na haně vydána
jest, proti nám nezíšče.

Hleď a znamenaj, Tkadlečku: Římené, velicí a múdří lidé, a jiní rozliční mistři
95 pohanščí, tiť sú nás lépe seznali a poznali nežli ty, a zvlášče mudřec pohan Ari-
stotileš. Aj, tázals nás, kto sme my. Již to slyšíš, kto sme my. A potom tázal, co
sme my. Slyšals tehda, Tkadlečku: My sme nic, a sme něco. Tak sme nic, neb sme
ani živi, ani mrtvi, ani tělo máme, ani kterou podstatu tělesnú, ani máme byt,
ani máme duchu, ani sme k vidění způsobeni, ani k omakání, ani k držení zjednáni,
100 aniž jíme, aniž pijeme, aniž spíme, aniž odpočíváme, aniž kdy ustanem. Ano nám
Aristotileš ten mudřec svědek toho jest v svých třetích knihách Metafyziky a řka:
Věčná věc nepotřebuje pokrmu. Ale takéť sme nětco, nebť sme všeho stvoření
protivnost a protivienstvie, ne bychom se komu protivili kterým protivienstvím
nepodobným, ale podlé nášeho vysazení, jakož sme k tomu vysazení vydáni. Všickni
105 lidé na světě se s námi nesjednávají, ani často běhajíce utiekají, ne pro naši zlost,

ale pro těch jistých lidí lehkost, jenž nás behajú a s námi jako v jeden úmysl uhoditi nechtie. Myť sme však úhel z kamene, a ne z kamene tesaného, a netesaného a tvrdého: oň se každý živý člověk utkne a oň se obrazí i urazí. Myť sme zase také šachta hluboká nevětrná, mnohými hnilými štemflemlí podsazená, v nižto kdy kto
110 nepořádně upadne, nebrzo se sám z nie vyběře.

Hleď, Tkadlečku, a zpomeň to, za tvých časov co jest mnoho múdrych, mnoho zpupných, mnoho učených, mnoho mladých, bujných, mnoho starých, chytrých, mnoho milovných, světských, mnoho jiných takýchžto lidí, ješto s králi, s kniežaty, s hrabí, s jinými mocnými lidmi, jakožto s ciesařovnými, s královnami, s kněž-
115 nami hostajně a letně bydlili, ješto je téjměř vešken svět ctil a je ve cti mieval pro jich veliké cti a pro jich svobodnost, ješto je měli mezi mocnými lidmi: všakt sú v šachtu naše moci, v naše protivenstvie upadli. Těch mnoho, ješto ty je i podnes znáš, tiť sú tak na světě, jakoby jich nebylo. Tožť rozptýleně pro nevděčnost jako Židé pro mannu jsúce na světě známých se lidí kryjí; lidé jich známi druhdy
120 i přitelé přirození je v našem protivenství vidúce jich neznají, ač je znají, ale činie se jich často neznajíce neb jich nevidúce, a ač se po přelišné známosti tajiti nemohú, ale netbají jich. Toť sme my, ješto toto všecko jednámy. A čím větší člověk byl podlé cti na světě, tiem jej hrubějie podtisknem pod se, když se jemu opakujem. Ano to Aristotileš mudřec shledav i píše o tom v svých osmých knihách Topicorum
125 a řka: Většiemu člověku větší zlé se protiví a opakuje. O nás lépe a plnějie slyšeti muožeš, když mezi mistry rozumnými budeš a při těch, ješto je sám znáš, světského i duchovnieho úřadu, nynie za tvých časů.

Tožť již naše moc k tomu, což ty tiežeš a oč stojíš. Než jakož nás tiežeš zvlášče, kteraké sme postavy, Tkadlečku, tiežeš nás, ješto smy nikda tak svobodně neotá-
130 zání. Než nedarmo se o druhé neznámé věci rád pokúšieš z svého všetečenstvie a chtě ledačehos dojíti a zvěděti. Nezklamalť jest Aristotileš mudřec, ještoť v svých prvních knihách O nebi a o světě píše řka: Lidé vždy radějie a viec milují uměti to, kteréžto těžkým duvodem dokonají a neznámým smyslem toho dokázati musie, nežli to, ješto smyslem snadným a duvodem obecným se dokoná, a řka, že to,
135 což jest neznámo ... A tys o to a pro to mnoho království zjezdil, mnohé země ohlédal. Věz, žeť nám moc ta dána není, bychom pravili, kterak sme aneb kteráká jest moc naše v sobě sama. To, cos nás dřieve tázal, ktoť sme, toť sme s uodpuščením vypravili. Bychom tobě pak nad přikázání pravili co dále, proti sobě bychom učinili: ty toho také netěž věděti. Pravíť Aristotileš: Ktož zjevuje své tajemstvie
140 jemu zapověděné, ten jest zkazitel a zrušitel tajné pečeti nebeské. Ty nás o to netěž, coť praviti nemáme.

Než abychom tebe vždy některak odbyli, ne tak, bychom co klamavého chtěli pověděti, než pravdu, ač ne na všem postavu svú ukážem, však větší diel zvieš. Ztěž se, kterak sú nás Římaníné malovali, ješto lidé múdří slúli. A tiť
145 sú nás tak malovali, jakož sú srozuměli a jakož sú nás znali, ač ne uplně, jakož sme v své osobě, však i tak, jakož sú nás vypsali. Slyš: Za let toho Romula, jenž Řím vysadil, prvě založiv Řím, což mohl najšieř, v něm chrám jeden tu učinil,

v němž rozličné bohy, totiž modly učiniti kázal. Mezi všemi svými bohy kázal jest nás takto vymalovati a vypsati, a potom jeho náměstkové budúcie po časiach
150 se rozmnoživše kázali nás z kamenie vytesati a ozdobně, dobře, rozumně vykrásliti a okrásliti takto: Byla osoba aneb zpuosoba mužská velikého muže, a ten muž seděl na jelenu, a ten jelen byl vydělán jako k běhu chtě skočiti. Muž ten, jenž byl na jelenu, tomu byly oči zavázány, že jimi jako nic neviděl. Tomu muži z úst pršely
155 jiskry ohnivé, a ty jiskry sem i tam letichu: jedny vše zažehaly, čehož se chytily, a široce šly, druhé jiskry uhasly a zmizaly. Ten muž také v svú obú rukú držal lístek psaný, v pravé ruce, na něm bylo psáno takto: Se mnú jest protivnost; v levé ruce na druhém listu bylo psáno: Mnú jest smutek a zámutek. Nad hlavú toho jistého muže jako u pověříie byl jest nad ním lístek, na němž jest bylo psáno: Já sem moc a síla protivná. Z podnožie toho muže byl jest lístek, na němž psáno bylo:
160 Já sem rychlost a bystrost okamženie. Ten muž také po sobě vedl vuol tlustý o desieti roziech. Na tom volu bylo jest miesto tlumoka uvázáno sietné teneto. Proti tomu muži byli jsú mnozí lidé s rozličnú braní. Tu jsú byli ciesaři, tu jsú byli králi, tu jsú byli kniežata, tu jsú byli hrabie, tu jsú byli rytieři a panoše, tu jsú byli rozliční lidé sečni a branní rozličného stavu, s rozličnú sečbú a s rozličnú braní,
165 od najvyššieho stavu až do najnižšieho. Tuť jest byla také jeptiška s svým žaltářem a s svým nabieracím vélem, tuť jest byl mnich s svým antifonářem a s svú krátkú kapičkú. Tuť jest byla měštka s svým škrobeným šlojieřem. Tuť jest byla také vysokéj mysli a bujného kroku dvořka s svým návuzem a s svým ošivkem. Tuť jest byla i také babka bezzubá, hrbovatá s svým kuzelem. Ti všichni lidé, tiť sú
170 byli proti tomu muži naň sekúce, naň tepúce, naň tu braní házejíce, každý tiem, ktož co měl, podlé svého řádu, ale nic jemu uskoditi nemohli. A jestliže chceš, Tkadlečku, výklad tej naše osoby věděti, jenž ne my, ale Římené o nás tak pravie, čti Fulgencia toho mistra, jenž píše v svých knihách O obraziach a o postavách a osobách rozličných ctností a necností, snad tu o naše postavě také něco shledáš,
175 jakožt sme již vypravili, jehožto ktožt nás zná v naše moci a v našem protivenství, bez výklada nás zná, ač pak nerad, vždy nás zná, kto sme my a co sme my.

Dále nás tiežeš, odkud sme my. Slyš tehdy: Myť sme odevšad, avšak nejsmy odnikudž. Odevšad jsme takú měrú: nebť nenie toho miesta, toho kútu v žádné zemi na všem světě, bychom tu nebyli, bychom tu svú mocí nepobyli a svým přivládaním. Poslów nám třeba nenie, všadyť sme mocí svú sami. Dobřeť jest pověděl
180 o nás mudřec pohan a řka: Nešťestie jest o jedné noze, avšak jest tak brzke, že s Štěstím všady stihne, jenž o dvú nohú běží. A nejsme odnikud tiem kusem, neb sme nepošli odnikudž a z ničehož. Naše prvnie moc a prvé protivenství jest bylo ukázáno na prvniem člověku Adamovi, že z okušenje jablka jemu zapověděného
185 byl mocí naši věčné smrti poddán. Tu jest naším jednáním Adam věčné smrti dán a oddán, i podnes my, Nešťestie, s Smrtí tovaříšime. Tu jest nám a Smrti moc a plné právo dáno a poddáno na jeho všechny budúcie až do skončenie světa, abychom žádného svým protivenstvím neminuli. A tu moc máme od svrchovaného stvořitele nebe i země. Sáms dřieve nás tiem potkal řka, že za to máš, že my s Smrtí

190 spolek máme. Jistě věz to, žeť se to často přiházíe, že což my počnem, že to Smrt dokoná. Vídal-lis kdy naše veliké protiventstvie aneb naše veliké příhody, byt hned k těm našim protivnostem brzy Smrt nepřispěla? Řiedkot se to přihodí. Ač pak tu Smrti hned nebude, ale žádána bývá často od mnohých lidí, jenž v naše protivnosti upadají a v naši moc vnikují, smrti žádají a druhy jie často jako potřebují. Čti Aristotele O smrti a životu, ješto píše a řka: Život a smrt jsú všem obecny.

195 A to sám vidíš, žeť jest to nevelmi divné, co se narodí, že to zase umře. My pak pravíme, že též jest od nás, neb jakožto vše umřieti zase musí, co se narodí, tak také vše, což na světě jest, našim protiventstvím potkáno býti musí. Tohoť sme tě již dříve zpravili také. A protož my z tej moci proti všem lidem, všemu světu takto se píšem

200 na svých listech: My, Neštěstie, boží volí moc vládanie všech protivností na zemi i u povětrí. Od počátka světa až do skonánie světa, od východu slunce až na poledne, od poledne až na západ slunce, až ku puolnoci a od puolnoci až zase do východu slunce vešken sme svět v svú kázen osáhli, vešken svět ke všem protivnostem jeť nám v naši moc pílně dán. Proč ty jedno šķřeklavě na ny voláš a nás za nic nemáš?

205 Proč ty se nás nebojíš slyše moc naši, slyše úrad náš, slyše brzokost naši, slyše věčnost naši? I zdalis smyslem svým pomínul aneb závrat v hlavě máš, že na mysl bráti nechceš naše časté a rozonné naučenie a podobné rozpravenie? A my toliko tobě rozprávieme, toliko tě učíme, tolikot vydáváme, že by vždy srozuměti mohli a jako rukú to již ujieti. Nediv se tomu, žeť sme tak mocné, žeť sme tak k tomu

210 vysokému úradu vydány, od velikého pána jsme zavalány, od mocného pána vládnem Zdalis neslýchal, že veliký pán velikými věcmi daří, veliké úrady rozdává? A ty sám prvé nám rozprávěje o svéj tej kuchometici pravils, že to žádný div nenie, že mocný pán velikými dary daří.

3 *postava* podoba – 6 *smyslní* rozumní, moudří; *ješto* kteří – 8 *krmil je buoh* Ex. 16,2-3, 14-16 – 11 *hyzdili jsú hanili* – 14 *byt se stala* že se stala – 16 *tělesné a minuté* hmotné a pomíjející – 19 *hrdáš pohrdáš* – 21 *asa* snad

28 *zacelo* zajisté; *bez pochybenie* bez pochyby; *ač jestliže* – 30 *podobný* slušný – 31 *skrže Jeremiáše* proroka 2,27 – 33 *zprošč zprošť* – 34 *nevím* neznám

38 *na ny* o nás; *mrzutý* mrzký, odporný, škaredý – 41 *chýlí se* vztahuje se – 42 *neskonalo se* nesplnilo se – 43 *praví prorok Izaiáš* 5,20; *rozdiel kapitola*; *sjednávaje se* srovnávaje se – 50 *svědom* znalý; *tiežeš tážes se* – 53 *traňky* nápoje (léčivé) – 56 *přimlúváš nám* domlouváš, vytýkáš nám – 57 *nestydlívě* nestydatě – 61 *nikdiež* nikdy – 62 *jenž jie* které – 63 *hrózy* hrozby; *jenž jemu* kterému – 65 *tiem kusem* tím způsobem, tak

68 *jednatel* pořadatel; *ohbitý* ohebný; *hólka* hůlka – 69 *pilkovaná kosa* zubatá (ztupená) – 73 *ujistiti se* bezpečně se opřítí – 76 *rataj* orač – 79 *brdo* tkalcovský hřeben – 80 *snošujem* snášíme; *podstata* pomoc, zastání – 81 *netiežem se* netážeme se – 87 *neopne se* neobepne se; *dětelík* jetelík, jetel – 88 *polský* polní – 91 *charpený* chrpový – 92 *plěška* pampeliška; *miezha* míza

98 *byt* bytnost, jsoucnost – 100 *ustanem* unavíme se – 104 *vysazenie* zřízení – 105 *nesjednávaj se* nesrovnávají se; *zlost* zloba – 106 *nás běhaji* utíkají od nás, před námi; *uhoditi* shodnouti se – 108 *obrazi se* odrazi se – 109 *štemfl* podpora

115 *hostajně a letně* (lhostejně) lehkovážně a důvěrně – 116 *svobodnost* svoboda – 117 *šachta* propast – 119 *kryjí se* skrývají se – 120 *ač jestliže* – 123 *podtisknem* podrobíme, podmaníme si; *opakujem se* stavíme se na odpor – 124 *Topicorum* Topica, spis o obecných sche-

matech k nalézání důvodů a důkazů – 128 *tiežeš tážeš se* – 133 *duovodem dokonají* dokazují – 138 *vypravili* vypověděli – 139 *netěž netaž se*

144 *ztěž se zeptej se* – 146 *v své osobě* ve skutečnosti; *Romulus* podle pověsti zakladatel Říma a první římský král – 147 *vysadil* osadil, vybudoval – 151 *zpuosoba* podoba – 152 *vydělán* zobrazen – 156 *protivnost* protivenství – 159 *sila protivná* síla nepřátelská, protivící se – 161 *sietné* sítěné – 162 *bran zbraň* – 164 *sečba* sečná zbraň – 166 *nabierací vél* nabíraný závoj; *antifonář* zpěvník – 167 *kapička* zdrob. ke kápě; *šlojier* závoj – 168 *vysokéj myslí* hrdá; *dvořka* dvořanka; *návuz* amulet (uvázaný kolem krku); *ošivek* přemování, prýmky – 173 *Fulgentius* římský gramatik, jehož dílo bylo pro středověkou literaturu pramenem výkladů ze života ve starověku

178 *takú měřú* tím způsobem – 179 *přivládaním* vládou – 194 *vnikují* pronikají – 203 *v svú kázen osáhli* svému vedení podrobili – 204 *škřeklavě* (*skřeklavě*) vydávajíc skřeky – 205 *úřad úkol*; *brzkost* rychlost – 207 *rozpravenie* vypravování – 209 *ujieti* chopiti – 212 *kucho-metice* žena, jež zametá kuchyň, patřící do kuchyně

EXEMPLA

Příklad neboli exemplum je krátké vypravování, bajka, parabola a pod., jichž užívali kazatelé, aby upoutali pozornost posluchačstva a názorně doložili své výklady. Zvláště rádi užívali stručných žertovných povídek s výraznou pointou. S exemply se setkáváme již v evangeliích, u církevních otců i u pozdějších spisovatelů. Od 12. století se sestavují celé soubory vhodných povídek pro potřeby kazatelské; v některých jsou povídky vypracovány tak podrobně, že se mohou uplatnit i samostatně jako vzdělávatelná četba.

Naše ukázky jsou vzaty jednak ze staročeských překladů oblíbených sbírek, jednak z několika rukopisů latinských:

O *Životech svatých Otců* srovnej výše (str. 540).

Barlaam a Josafat je vyprávění o tom, jak indický princ Josafat byl poustevníkem Barlaamem obrácen na křesťanství (řecký originál sepsán snad v 6. století; je do něho pojata Aristidova apologie křesťanství z 2. století); obsahuje řadu drobných povídek namnoze orientálního původu. Celou skladbu převodl do češtiny Tomáš ze Štítého (viz dále str. 726).

Gesta Romanorum je soubor podrobně rozvedených exempel s připojeným mravním naučením, jenž vznikl počátkem 14. století; dějištěm příběhů je nejčastěji Řím, k hlavním postavám patří panovníci římsí (pravidelně ovšem nehistoričtí). Český překlad pochází z druhé poloviny 14. století.

Povídka o mluvení Petrově k Ježíšovi je významná tím, že se na ni odvolává skladatel básně *O sedmimieczietma blázních* zapsané v rukopise Svatovítském.

Povídky olomoucké je název sbírky 35 českých exempel v rukopise z r. 1482; povídky jsou různého původu, nejsou překladem žádného ze známých svodů latinských.

ČESKÁ EXEMPLA

(LIDSKÁ ZVRÁCENOST)

Sedieše jeden svatý stařec v své peleši. Tehdy hlas k němu přijde a řka: „Vyndi ven, a ukážit lidská diela.“ Vstav i jide ven. Tehdy jeho vede i ukáza jemu můřěnina velmi černého, an sěká drva. A již bieše veliké břiemeň nakladl i chtieše zdvihnutí i nemože. A opět šed, počě viece sěkati i prikládati na to břiemeň, jehož 5 dřieve nemohl zdvihnutí. Pak jemu opět ukáza jiného člověka, an stojí nad jeze-